



علل نادانی از دیدگاه امیرالمؤمنین(ع)/ تعبیر حضرت علی از عالمی که جاهل است

یک پژوهشگر دینی با تبیین «نادانی» از دیدگاه حضرت علی(ع) به نگاه آن حضرت در مورد عالمی که در واقع جاهل است...

یک پژوهشگر دینی با تبیین 171#&نادانی؛ از دیدگاه حضرت علی(ع) به نگاه آن حضرت در مورد عالمی که در واقع جاهل است اشاره کرد و گفت: حضرت می فرماید: عالمی که به غیر علمش عمل کند همچون نادانی است سرگردان که از جهلش به هوش نیاید، بلکه حجت حق بر او عظیم تر، و اندوهش دائم تر، و نزد خدا بیش از همه سزاوار ملامت است. دکتر محمد مهدی جعفری پژوهشگر دینی و استاد بازنشسته دانشگاه شیراز در مورد موضوع 171#&جهل؛ در کلام حضرت امیرالمؤمنین(ع) به خبرنگار مهر گفت: در قرآن آگاهی و علم جایگاه والایی دارد و به پیروی از قرآن در سخنان پیامبر(ص) نیز علم جایگاه برجسته ای دارد و در راستای این دو منبع بزرگ، امیرالمؤمنین(ع) در گفتار خود بیش از هر چیزی از آگاهی دم زده است و بزرگترین گرفتاری انسان را 171#&جهل؛ می داند.

وی تأکید کرد: حضرت علی(ع) گاهی جهل را مقابل علم، گاهی مقابل معرفت و یک جا مقابل عقل بیان می کنند و گاه جهل را مترادف با ضلالت و کوری آوردند که نمونه هایی از تعبیر ایشان از نادانی در نهج البلاغه وجود دارد. ایشان در وصف جاهلیت بر این مسئله تأکید می فرمایند که جاهلیت قبل از اسلام به جاهلیت بعد از اسلام تسری پیدا کرده است. حضرت در خطبه دوم نهج البلاغه زمانه جاهلیت را اینگونه توصیف می فرماید: 171#&بارض عالمها ملجم و جاهلها مکرم؛ در جاهلیت دانشمندش لجام به دهان زده و جرأت سخن گفتن نداشت و نادان آن جامعه گرامی بودند.

این پژوهشگر دینی افزود: حضرت در مورد جامعه نادان بسیار زیبا می فرماید. در جریان حضرت موسی(ع) و ساحران وقتی ساحران می گویند تو آغاز می کنی یا ما آغاز کنیم. موسی فرمود: که شما آغاز کنید و ساحران آن طنابها و چوبها را به شکل مار درآوردند و قرآن می فرماید که موسی ترسید. امام علی(ع) بسیار زیبا این ترس را تفسیر فرموده و ساحت حضرت موسی(ع) را هم درباره ترس از مرگ و هم درباره شک در نبوتش رد کرده و حضرت موسی(ع) را از این اتهامات بی اساس تبرئه می کند و می فرماید: موسی(ع) هرگز بر خود نترسید؛ بلکه از چیره گشتن نادانان و پیروز شدن گمراهان ترسید.

دکتر جعفری یادآور شد: اینجا وقتی نادانان به ظاهر این شعبده را می بینند دیگر دنبال استدلال و مسائل عقلی نیستند و تنها معجزه الهی آنها را بیدار می کند. حضرت امیر(ع) جهل را مترادف گمراهی و ضلالت آورده و در حکمت 31 نهج البلاغه می فرماید: کسی که ستیزه جویی او موجب نادانی بسیار گردید کوری او از دیدن حق پیوسته به درازا کشید. حضرت امیر(ع) در این کلام، جهل را نتیجه ستیزه جویی می داند.

وی افزود: در جای دیگر حضرت امیرالمؤمنین(ع) جهل را در برابر معرفت آورده و می فرماید: الْعَالِمُ مَنْ عَرَفَ قَدْرَهُ وَ كَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَلَّا يَعْرِفَ قَدْرَهُ یعنی: دانشمند کسی است که قدر خود را بشناسد و برای نشان نادانی شخص همین بس که ارزش خویش را نشناسد. (خطبه 102 نهج البلاغه) البته در خطبه 16 نهج البلاغه که در آغاز خلافتشان فرمودند، تأکید دارند که آن کس که برای ستیزه با حق پرده قانون را برد در نزد مردم نادان به نابودی افتد. اینجا باز هم می فرماید: باید حق را همواره گفت اما کسی که حق را بگوید و به خاطر حق بایستد در نزد مردم نادان هلاک شود و برای نشان نادانی شخص همین بس که ارزش خویش را نشناسد.

استاد بازنشسته دانشگاه شیراز تصریح کرد: حضرت در خطبه 146 می فرماید: کسانی که با قرآن می زیند و اهل قرآن هستند زنده دانش و مرگ نادانی هستند. یعنی افراد با قرآن آنچنان آگاهی پیدا می کنند- که اهل بیت نمونه بارز آن است- که پیوسته دانش به وسیله آنها زنده می شود. خود دانش در عالم ذهن وجود ندارد بلکه باید در عالم خارج به وسیله دانشمندان زنده شود. لذا زندگی حقیقی دانش هنگامی است که با آگاهی ها و دانشهای قرآنی باشد همچنین این افراد مرگ نادانی هستند یعنی آنچنان به وسیله قرآن آگاهی دارند که برای نادانی به صورت مرگ هستند. البته حضرت علی(ع) تأکید دارد که انسان دانشمند باید از دانش خود استفاده عملی کند والا این دانش می میرد.

وی با اشاره به خطبه 109 نهج البلاغه، یادآور شد: حضرت می فرماید: " فَإِنَّ الْعَالِمَ الْعَامِلَ بَغَيْرِ عِلْمِهِ كَالْجَاهِلِ الْحَائِرِ الَّذِي لَا يَسْتَفِيقُ مِنْ جَهْلِهِ، بَلِ الْحُجَّةُ عَلَيْهِ أَكْثَرُ، وَالْحَسْرَةُ لَهُ أَزْمُ..." "عالمی که به غیر علمش عمل کند همچون نادانی است سرگردان که از جهلش به هوش نیاید، بلکه حجت حق بر او عظیم تر، و اندوهش دائم تر، و نزد خدا بیش از همه سزاوار ملامت است.

دکتر جعفری افزود: گاهی حضرت امیر(ع) جهل را در مقابل عقل آورده است مثلاً در خطبه 189 نهج البلاغه می فرماید: "... وَ كَفَى

بِذَلِكَ وَأَعْظَا لِمَنْ عَقْلَ وَ مُعْتَبَرًا لِمَنْ جَهَلَ ... " مرگ را همین بس که برای کسی که خرد ورزد پنددهنده باشد و برای کسی که نمی داند و آن را نمی شناسد عبرت دهنده باشد. یعنی انسان نادان با دیدن مرگ کسی باید عبرت گیرد اما کسی که خردورز است، برای او مرگ به عنوان یک پند است.

وی تأکید کرد: در حکمت 172 و 438 حضرت می فرماید: مردم دشمن چیزی هستند که از آن ناآگاهند. در خطبه 34 حضرت از جمله وظایف امام را دانش آموختن به مردم می داند. از مجموع این مطالب در می بیابیم که امیرالمؤمنین(ع) آگاهی و دانش و خردورزی که مجموع آنها معرفت نسبت به حق است را بالاترین چیز می داند و افرادی که نسبت به این مسائل ناآگاه هستند را به شدت سرزنش می کند و آنها را از حیوان پست تر می داند. آگاهی و دانش بیش از هر چیزی قسمت عمده سخنان حضرت را در بر گرفته است و ایشان بیش از هر چیزی چه برای شناخت خدا و جهان و شناخت خود بر آگاهی تأکید می فرماید.